

מדינת ישראל**משרד החינוך**

סוג בחינה : בגרות

מועד הבחינה : חורף תשפ"ב, 2022

מספר שאלון : 038182

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה : שעה וחצי
- ב. במבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.
 חלק ראשון – (4×12) – 48 נקודות
 חלק שני – (3×13) – 39 נקודות
 חלק שלישי – (1×13) – 13 נקודות
 סך הכול - 100 נקודות
 עליך לענות על ארבעה נושאים על פי ההוראות בשאלון.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין
- ד. הוראות מיוחדות : כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם מחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנים ונבחנות כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים, עליך לבחור בשני נושאים.
בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1 - 3.

1.א. המהר"ל תפארת ישראל

"האדם עם מעלת נפשו האלוקית...אל יקבל אונאה בעצמו לומר, כי יש לו מעלתו האחרונה בפועל, ויחשוב בנפשו: 'שלום יהיה לי אף אם אני יושב בטל מבלי עמל כלל'.

1. מהי הטעות שהמהר"ל מזהיר מפניה ומדוע?

2. במה שונה האדם מבחינה זו מכל הברואים האחרים?

(6 נקודות)

ב. רמב"ם הקדמה לפירוש המשנה

1. מה ההבדל בין יכולתנו להבין את תכלית המינים המלאכותיים (הדברים שהאדם מייצר בעולם) לבין יכולתנו להבין את תכלית כל אחד מהנבראים בטבע (כמו עץ או בעל חיים מסויים)?

2. מהי תכלית האדם לדעת הרמב"ם? השווה תכלית זו לאחת ממשמעויות החיים שלמדת בפרק זה.

(6 נקודות)

2. הרב אליהו דסלר מכתב מאליהו

1. מהי הוכחתו של הרב דסלר שניצוץ כח הנתינה קיים אצל כל בני האדם?

(6 נקודות)

2. תוך כדי לימוד המקור של הרב דסלר בכיתה, עלתה השאלה: "אכן חשיבות הנתינה ברורה, אך מה נעשה כשאנחנו מחוברים לאדם מסויים ואין לנו כל רצון להעניק לו ולקיים כלפיו את מצוות 'ואהבת לרעך כמוך'?" כיצד משיב הרב דסלר על שאלה זו?

(6 נקודות)

3. א. הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

1. צייטלין מציג את מוסר הכליות של האדם, את חוסר הנחת שלו וגעגועיו התמידיים. מהי המסקנה שלו מקיומן של תופעות אלו לגבי מהותו של האדם?
2. כנגד איזו תפיסה יוצא צייטלין בפרשנותו לנקיפות המצפון של האדם?
(6 נקודות)

ב. הרש"ר הירש, פירוש לספר בראשית

- התפיסה הנוצרית רואה את חטא האדם הראשון כ"חטא הקדמון" אשר שינה את טבעו של האדם וגרם לכך שאין לו תקנה בעולם הזה.
1. במה מתנגד הרש"ר הירש לגישה זו?
 2. כיצד הוא מוכיח את דבריו?
- (6 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4 – 6.

4. א. הרב קוק מאמר הדור

יעל היתה זמרת מצליחה, כאשר חזרה בתשובה, היא הסבירה שהיא מודה על הזכות להקריב את כשרון השירה שלה למען עבודת ה'.
מה היה משיב הרב קוק על דברים אלו? בתשובתך העזר במושגי "ישר" ו"כובש".

(6 נק')

ב. הרב חרל"פ מי מרום

"ויסוד הידיעה היא, שלא כפי שדמו בודים מלבבם, כי האמונה היא אחת מחושי האדם, ולא כל אדם זוכה לחוש הזה במלואו. שקר הדבר, לא היה ולא יהיה...!"
א. מהי תפיסת האמונה שהרב חרל"פ מתנגד לה?
ב. מהי עמדת הרב חרל"פ באשר לקשר שבין האמונה למידות האדם? חווה דעתך על טיעון זה.

(6 נקודות)

5. א. הרב בר שאול "מצווה ולב"

1. מהן שתי הדרישות שכוללת מצוות אהבת ה' לדעת הרב בר שאול?
2. לעיתים אנו נתקלים בסיפורים קשים על רבנים שלא נהגו בדרך הישר. מעבר לחומרת המעשים שעשו, מהי ההחמצה הגדולה של מעשיהם המקולקלים כלפי החברה, על פי דבריו של הרב בר שאול?

(6 נק')

ב. רבי יוסף אלבו ספר העיקרים

1. לדעת ר' יוסף אלבו ישנן שלוש סוגי אהבות: אהבת הטוב, אהבת המועיל ואהבת הערב. מהי האהבה המעולה ביותר לדעת ר' יוסף אלבו ומדוע? הבא דוגמא מהחיים אשר תמחיש את דבריו לגבי האהבה המעולה ביותר.
2. באהבת ה' מתקיימות כל סוגי האהבות הנ"ל. הסבר כיצד כל אחת מהאהבות באה לידי ביטוי באהבת ה'.

(6 נקודות)

6. א. פרופ' אהרן קציר, בכור המהפכה המדעית

פרופסור קציר טוען כי לא ניתן לראות בהתנהגותן של נמלים לבנות אשר מכבות את האש עבור מחנה הנמלים כולו, התנהגות מוסרית. מהו המימד העיקרי לדעתו אשר הופך התנהגות להתנהגות מוסרית?

(6 נק')

ב. רמב"ם, שמונה פרקים

לדעתך, מדוע הדגיש הרמב"ם ש"נפש האדם אחת", שלא כדעת הרופאים הקדמונים?

(6 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7 – 9.

7. א. רמב"ם, מורה נבוכים

1. לפי הרמב"ם, הסבר מה הם שלושת הסוגים של הרעות שנגרמות לאדם, וכתוב דוגמה לשניים מהם.
2. כיצד שלושת סוגי הרעות שהרמב"ם מתאר מסייעים להתמודד עם שאלת הצדק האלוקי בעולם?

(6 נק')

ב. מלבי"ם, פירוש לדברים, ו', ד'

1. מהו הדגש בתיאור ה' כ"אחד" בפסוק שמע ישראל, לדעת המלבי"ם?
2. על פי פירושו, כיצד אפשר להסביר את זעקת "שמע ישראל" שקראו יהודים רבים לפני שמתו על קידוש השם?

(6 נקודות)

8. א. מלבי"ם, מסכת נידה, מדרש תנחומא, כוזרי, הרמב"ם, הרב סולוביצ'יק

1. במהלך לימוד הפרק הרביעי למדת על דרכים שונות להתמודדות האדם המאמין עם הרע בעולם. תאר שלוש דרכים מבין כל אלו שלמדת.
2. הסבר מהי הדרך המועדפת בעיניך ומדוע.

(6 נק')

ב. הרב סולובייצ'יק, איש האמונה

1. הרב סולובייצ'יק מתאר שתי דרכים להתמודדות האדם עם הרע: דרך הגורל ודרך הייעוד. הסבר כל אחת מדרכים אלו.
2. הצג דוגמא למשבר וכיצד ינהג מי שיגיב לו בדרך הגורל ובדרך הייעוד.

(6 נקודות)

9. א. הרב אליעזר ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

1. הרב ברקוביץ טוען כי "ההתדינות עם אלוקים היא צורך של האמונה היא נובעת מלב לבה של האמונה". הסבר את דבריו של הרב ברקוביץ.
2. אחד מחסידי צאנז אשר ניצל מהשואה, אמר לילדיו כי ליהודי המאמין אסור לשאול כיצד ייתכן שה' אפשר לשואה להתרחש.
- נסה להסביר את הגישה הזו והאם היא תואמת את גישתו של הרב ברקוביץ.

(6 נק')

ב. הרב סולובייצ'יק, על התשובה

- "ריש לקיש... היה תלמיד חכם, אחר כך נתפס לליסטינות עד שרבי יוחנן הביאו חזרה... אחר כך היה גדול יותר מאשר קודם."
- על פי הרב סולובייצ'יק, איך ייתכן שריש לקיש נעשה תלמיד חכם גדול יותר משהיה בתחילה?

(6 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10 – 12.

10. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק; רמב"ן, פירוש לדברים, ל', ו"א

- יהי רצון מלפניך... שתצילני היום ובכל יום... מיצר הרע" (מתוך תפילת שחרית).
- האם תיאמר תפילה זו גם בימות המשיח? ענה לפי רמב"ם ולפי רמב"ן.

(6 נק')

ב. האדמו"ר מנחם מנדל שניאורסון מליובאוויטש, דעת תורה בענייני המצב בארץ הקודש

"האם יזז משהו בכיוון הגאולה או התחלתה על ידי הקמת השלטון העצמי של היהודים בארץ הקודש? לא ולא!... אין לזה שום שייכות לגאולה."

לפי האדמו"ר מליובאוויטש, מהו התנאי להתגלות הגאולה?

(6 נקודות)

11. א. הרב משה כלפון, גאולת משה

1. "כי לבי אומר לי כמו שכתבו החוקרים כי כל מה שאפשר בדרך הטבע, צריך השתדלות

טבעית, ויד הרוחנית מעת תכלה יד הטבע. ואם כן צריך השתדלות טבעית..."

כיצד מחזקת הנחה זו את נטייתו של הרב כלפון לראות את הציונות באופן חיובי?

2. הרב כלפון מצטט את דברי חז"ל: "זכו אחישנה, לא זכו בעתה".

כיצד קשורים דברים אלו בשאלה האם הגאולה צריכה להיות טבעית או ניסית?

(6 נק')

ב. ריה"ל הכוזרי מאמר שני

1. מהו העיקרון שלמד ריה"ל מגאולת בית שני?

2. מהי המסקנה שריה"ל למד מגאולת בית שני לגבי יחסו, ויחס דורו לארץ ישראל?

(6 נקודות)

12. א. האדמו"ר מסלונים, ההרוגה עליך

1. הרמב"ם סבור שמי שאינו מאמין במשיח או אינו מצפה לביאתו נחשב ככופר בתורה. מהי

שאלתו של ר' נח ברזובסקי לגבי הכרעה זו?

2. מהי תשובתו לשאלה שהעלה?

(6 נק')

ב. הרב שך, מכתבים ומאמרים, הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

להלן דברי הרב שך: "שמא תאמר: 'אנחנו לאום, יש לנו ארץ משלנו, יש לנו מדינה, יש לנו חילים,

יש לנו צה"ל, אנחנו חזקים'. אשיבה לשאול אותך: 'כמה זמן יש לכם כל זאת? האם לפני כן לא

היה קים במציאות עם יהודי? האם רק בקנינים הללו נעשינו עם יהודי...?"

1. הרב שך רואה סתירה בין היסוד שעליו מתבססת הציונות מול היסוד ששמר על הקיום

היהודי בעבר. הסבר טענה זו.

2. היזכר בשש הדפיקות של הרב סולוביצ'יק, הצג שלוש דפיקות מדבריו, והסבר כיצד הן

עשויות להתמודד עם טענת הרב שך.

(6 נקודות)

חלק שני (38 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה 13 נקודות)

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. א. מדרש הגדול בראשית יב

1. ניתן לראות במדרש הגדול על מסע האמונה של אברהם אבינו, את אחריותו של אברהם אבינו לבירור שאלת האמונה שלו מצד אחד, ואת חלקה של ההשגחה האלוקית במסע זה מהצד השני. הבא הוכחה לכל אחד מהצדדים מהמדרש.
2. מה יכול האדם בן זמננו ללמוד ממסעו זה של אברהם אבינו?

(7נק')

ב. החזון אי"ש, אמונה וביטחון

1. "מדת אמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש. אם האדם הוא בעל נפש, ושעתו שעת השקט, חפשי מרעבון תאוני, ועינו מרהיבה ממחזה שמים לרום, והארץ לעומק, הוא נרגש ונדהם, כי העולם נדמה לפניו כחידה סתומה, כמוסה ונפלאה..." מהם התנאים המאפשרים לאדם לחוש את אמונתו לדעת החזון אי"ש?
2. "טעות נושנת נתאזרחה בלב רבים במושג "ביטחון". מהי הטעות שהחזון אי"ש רוצה לעקור בתפיסת הביטחון בה? ומהי העמדה הנכונה לדעתו?

(6 נק')

14. א. ריה"ל, הכוזרי, מאמר שני, מאמר חמישי

1. יש הטוענים כי בעבר לכולם הייתה אמונה תמימה. האם ריה"ל מסכים עם טענה זו בנוגע לאנשי תקופתו?
2. מהי הסיבה אשר בגללה יש לחקור את האמונה לדעת ריה"ל?

(7 נק')

ב. הראי"ה קוק, אורות הקודש

1. לפי הרב קוק, מה היה חטאו של אדם הראשון?
2. תלמיד טען: "המחנך המלומד שלי מכריח אותי ללמוד מקצועות שאינני מרגיש חיבור אליהם, אבל אני מעדיף ללמוד נושאים אחרים שקרובים יותר ללבי." האם לדעתך התלמיד יכול להסתמך בטענתו על דבריו הבאים של הרב קוק: "באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות והלבבות בכל מה שהוא מחוץ מהם?" נמק את תשובתך.

(6 נק')

15. א. רבנו בחיי, חובות הלבבות

"עד שחיפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה (..) ומצאתים שהן יסודי כל המצוות".

1. רבנו בחיי מוכיח מן השכל את חובות הלבבות. הסבר את ההוכחה שלו.
2. על פי רבנו בחיי, מהו ייחודו של ספרו "חובות הלבבות" לעומת ספרי הקודש שקדמו לו?

(6 נק')

ב. ריה"ל ספר הכוזרי, מאמר ראשון

תגובתו של המלך לדברי הפתיחה של החבר הייתה "לא חினם החלטתי בראשונה לא לשאול את היהודים מדעתי כי שלשלת הקבלה אצלם ניתקה מכבר ודעתם נתמעטה".

1. מדוע התאכזב המלך מדברי הפתיחה של החבר?
2. כיצד הסביר החבר את הדרך שבחר בה כדי להציג את ה' כ"אלוקי אברהם יצחק ויעקב"?

(7 נק')

16. א. רמב"ם, איגרת תימן

1. מהו עמוד האמונה שעליו צריך לחנך את הדורות לפי דעת הרמב"ם ומדוע?
2. כיצד קשור חיזוק הזיכרון של מעמד הר סיני למטרת שליחת איגרת תימן אל יהודי תימן?

(6 נק')

ב. הרב קוק, אגרת תקנ"ה

1. בדורות האחרונים חלקים גדולים בעם ישראל אינם מקיימים תורה ומצוות. הרב קוק התמודד עם דור שבו הורגש השבר של המסורת היהודית ביתר שאת. מהי הפרשנות שנתן הרב קוק לחילון בדורו? בתשובתך העזר במושגי ה"סגולה" וה"בחירה".
2. מיהם הצדיקים היכולים לקרב את נשמות הדור הרחוקות מקיום תורה ומצוות ומדוע?

(7 נק')

חלק שלישי (13נקודות)

בחלק זה שני נושאים, עליך לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17 – 18.

17. הרב ויינברג, שרידי אש

הרב ויינברג כתב: "הדת הישראלית אינה יכולה להצטמצם (רק) בגבולות הפולחן הדתי".

א. הסבר דברים אלה לפי הרב ויינברג.

(7 נק')

ב. לפי הרב ויינברג, מה הייתה הסיבה ההיסטורית שגרמה לדת היהודית להצטמצם

בגבולות הדת בלבד?

(6 נק')

18. הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

א. מהי אמונת ראויה לדעת הרב קוק ומהי אומנות פסולה?

(6 נק')

ב. כתוב את משל הגמדים טרוטי העיניים ומהו נמשלו בעיני הרב קוק.

(7 נק')

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19 – 20

19. ריה"ל, כוזרי מאמר ראשון

א. מלך כוזר מתפעל מייעודי הדתות האחרות שמבטיחות גדולות ונצורות בעולם הבא.

מדוע לדעת ריה"ל היהדות מתמקדת בהבטחות לגמול בעולם הזה ולא בעולם הבא?

(7 נק')

ב. כיצד משל מלך הודו ממחיש את דבריו?

(6 נק')

20. א. רמב"ם הלכות תשובה

"העולם הבא... צדיקים יושבים ועטרתיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה".
הסבר על פי הרמב"ם שניים מן הביטויים המסומנים בקו.

(6 נק')

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, רמח"ל דרך ה', רמב"ם הלכות תשובה

הסבר כיצד אדם שקרובו נפטר יכול למצא נחמה, על פי אחד מן המקורות המוזכרים.

(7 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך